

ERDÉLYI GAZDA

AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én másfél iven és az egyleti tagoknak ingyen küldetik meg.

Ném tagok egész évre 2 frttal fizethetnek elő, féléves előfizetés el nem fogadtaték.

HIVATALOS

KÖZLÖNYE.

Pénz- és értékküldemények az Erdélyi Gazda

kiadó-hivatalához
czimzendők.

A hirdetési díjszabályzatról a kiadó hivatal ad felvilágosítást.

Szerkesztő bizottság: elnök Szabó József; Dr. Berde Aron, Bárány Jósika Sámuel, Szabó Sámuel, Vörös Sándor
felelős szerkesztő: Gamauf Vilmos.

Tartalom: Értesítés. — Az erdélyrészi kocsmajog-jövedelem. (G. V.) — Beszámoló beszéd. — Kísérletek kopált búzával. Szentkirályi Árpád. — 1888. augusztus 4. Sz. L. — Értesítés az állatkiállítás ügyében. — A magtári zsuzsok irtása. — A vaj csomagolása. — Phylloxera-virágulat. — IV-ik országos ápa-kiállítás. — Értesítő. — Piaczi árak. — Hirdetések. —

Értesítés.

Lapunk közelebbi — szeptember 1-én — esedékes száma az akkor tartott állatkiállítás miatt szeptember 5-én fog kiadatni.

A szerkesztőség.

Az erdélyrészi kocsmajog-jövedelem.

(Egy kis regálé statistika.)

(G. V.) Mult év nyarán a „Kolozsvár“ politikai napilap hasábjain tekintélyes kézből eredt cikk látott napvilágot, mely a regáléváltság kérdésével foglalkozván, szűkebb hazánkra nézve az erdélyi gazd. egyletet tartotta hivatottnak arra, hogy e fontos tárggyal foglalkozzék és kellő adatok és tanulmányok alapján mindenesetre még idejekorán, tehát a kártalanítási törvény létrejötte előtt, az erdélyrészi érdekek szemmeltartásával kellő alapossággal és indoklással nyilatkozzék.

Tartozunk annak kijelentésével, hogy már e cikknek megjelenése előtt az egylet kebelében mozgalom indult volt meg, melynek élére a fáradhatatlan buzgalmu alelnök Szabó József állott. Személyes akadályok és más körülmények hosszabb ideig gátat vetettek a közvetlen működésnek, sőt előbb egy „próbamunka“ kivitelét és eredményét is be kellett várni; úgy hogy egész eréllyel csak is ápril hó végén lehetett dologhoz fogni. Az első feladat volt, beszerezni a megállapított jövedelem szerinti adatokat, a mi a megyei főispán urak szives készsége folytán sikerült is; a

második — jóval nehezebb — kipubatolni a valódi jövedelmet! E célból az egyleti alelnök száz meg száz körlevelet küldött szét, melynek tartalmából kiemeljük a következőket:

„Az erdélyi gazdasági egylet behatóan foglalkozván a regale megváltásának küszöbön álló ügyével, minden törekvését oda irányítja, hogy a tulajdonosok teljes kárpótlást nyerjenek! Miután azonban különböző okoknál fogva a bevallás nem mindig felel meg a valódi jövedelemnek, azon bizalmas kérést vagyok bátor intézni, méltóztassék teljesen bizalmas használatra tényleges regale jövedelmét velem legkésőbb 14 nap alatt tudatni, hogy a szerkesztendő emlékiratot lehetőleg biztos és hiteles sommás adatokkal támogathassuk.“

Sajnálattal kell konstatálnunk, hogy e felhívásnak igen gyarló volt az eredménye: a legnagyobb rész egyáltalában nem válaszolt, egy másik tekintélyes rész pedig — tán adófelemeléstől félve — azt jelentette ki, hogy a bevallás hiven történt. Pedig e kérdés nagyon fontos azon kulcsossal szemben, melyet a kormány alkalmazni fog és melyet még akkor a beavatott körök sem ismertek, vagy legalább is titkoltak. Épen azért nem volt egészen valószínűtlen, hogy a lélekszámra eső jövedelem is alapul szolgálhat, tehát ennek kiszámítását szintén feladataink közé kellett sorolni.

Mindezeknek tekintetbevételével terjedelmes munkát készült, mely a 15 erdélyrészi megye rendelkezésre álló kimutatásainak 5853 tételéből összevonta a 2320 községre eső összegeket és mindannyijára egyenként állapította meg az egy lélekre eső jövedelmi hányadot; azután megyéenként, majd végre az egész országárszre a megfelelő arányszámokat. Munkánknak ezen része kifogástalannak mondható, mert a bőséges adatok a feldolgozásnak tág tért nyújtottak; annál hiányosabb a másik rész, mely a valódi jövedelmet

vau hivatva feltüntetni, még pedig épen a fentemlitett okoknál fogva. A különbözet a megállapított és valódi jövedelem között még a százezer forintot sem éri el; — már pedig a ki viszonyainkat ismeri, azonnal be fogja látni, hogy e különbözetnek sokkal magasabbnak kell lennie! Bármí indította a felszólítottak túlnyomó nagy többségét a jelzett eljárásra, avval bizonyosan csak az ügynek és maguknak tettek kárt, megnehezítván azoknak, — különben sem könnyü — küzdelmét, kik a teljes kárpótlásért ernyedetlen kitartással harcolnak

Érdekesnek mutatkozott a regale tulajdonosoknak osztályozását is eszközölni s őket e szerint csoportosítani, minek folytán a jogosultak 5 különböző rovatba kerültek: mint község, felekezeti, kincstár, közbirtokosság és magános.

Ennyit bevezetésül elmondva, lássuk már most a megyéket egyenként:

Alsó-Fehérben majd minden községnek van italmérése (173-ból 165-nek), 3 községben e czimben nincs jövedelem megállapítva. Felekezeti jogosult úgy szólván minden második községre esik (87), legtöbbet bir ebből a balázsfalvi érsekség, a gyulafehérvári püspökség és a nagyenyedi kollegium. A kincstárnak kevés (9), a közbirtokosságnak sem sok (26) regaleja van; mígnem a magánosok (357) az összes jogosultaknak túlnyomóan nagyobb felét teszik ki. A tényleges jövedelem 257%-kal mutatkozik többnek a megállapítottnál; egy lélekre esik a megállapítás szerint 95 krajczár, egy községre az italmérési jog értékéből 961 frt, míglen egy-egy jogosultra 263 frt esik; — a tényleges jövedelem alapján kiszámított átlagok a következők: egy lélekre esik 97 kr, egy községre 986 frt, egy egy jogosultra 269 frt. Végül megemlítjük, hogy első helyen áll Balázsfalva, hol 4 frt 61 kr esik egy lélekre; utolsó helyen Muszka község, hol csak 4 kr az átlag.

Besztercze-Naszód megyében községi (83) és felekezeti jogosult (75) majdnem egyforma számmal fordul elő, kevés a közbirtokosság (11) és a magántulajdonos (60) is. E megyében van a legnagyobb eltérés a megállapított és tényleges jövedelem között, mely előbbi 49%-al mulja felül. Az átlag számok között is ennélfogva nagy különbség van: egy lélekre esik 91, illetve 1 frt 35 krajczár, egy községre 869 vagyis 1297 frt, egy jogosultra pedig az italmérési jövedelemből 376 frt, illetve 561 frt esik. Első helyen áll jövedelem tekintetében nemcsak e megyében, hanem egész Erdélyben Besztercze, hol 9 frt 64 kr esik egy lélekre, míglen Felső-Balásfalván csak 4 kr.

Brassó megye bár legkisebb, de italmérési jövedelemben valamennyi között leggazdagabb. Itt tisztán községek kezén van a regalé, más jogosult nem is fordul elő; Brassó több helyt mint birtokos szerepel. A megállapított jövedelem itt egyezik a ténylegessel, mert nyilvános értékesítésről van szó; ezek szerint esik egy lélekre a legmagasabb szám: 2 frt 42 kr, míglen egy-egy község 7393 frtot, egy jogosult 5376 frtot mutat fel, mint az italmérési jog átlagos értékét. A maximumot Hóltővény — 4 frt 78 kr.

egy lélekre — a minimumot: 16 krajczárral Tatrang tája élénk

Csik megye nyomban következik, mint legszegényebb! Községeinek egy tizedrésze sem (6) bir italmérési joggal, e helyett a közbirtokosságok (71) vannak elterjedve (egy egy községben kettő is), míglen magántulajdonost (5) alig találunk. Miután a közbirtokossági jog értékesítése szintén nyilvános árverésen történik, itt nincs különbség a valódi és megállapított jövedelem között, a következő számok tehát mindkettőre vonatkoznak! Esik ugyanis egy lélekre 77 krajczár — a legkisebb szám az egész országrészben — egy községre 1266 frt, egy jogosultra pedig 1043 frt. A csik-megyei legmagasabb átlag Borszékre esik 3 frtjával lelkenként, hol úgy látszik nemcsak borvizet isznak; a legkevesebb jövedelem Várhegyen van: 4 krajczár!

Fogarasban majd minden községnek (85) van italmérési joga, felekezeti (6) és közbirtokossági jogosult (14) kevés, valamint a magános (37) is. A kincstár egy harmadát (29) bírja a jogoknak, a valódi jövedelem többlete gyanánt csak 0.27% volt kimutatható; oly csekélység, mely az átlag számokat nem alterálja, minélfogva egyformán esik egy lélekre 1 frt 32 kr, egy községre 1282 frt, egy jogosultra pedig 652 frt. A legtöbb jövedelmet Kercz szolgáltatja 4 frt 84 kral lelkenként, a minimum Magura községben 8 krajczár. —

Háromszék megyében majdnem kizárólag (107) községi kézben van az italmérési jog, mihez kevés (9) közbirtokosság járul, a magántulajdonosok száma sem nagy (67). A tényleges jövedelem ennek daczára 95% többletet mutat a megállapítotttal szemben; az átlag számok így állanak: megállapítás szerint esik egy lélekre 93 krajczár, egy községre 1018 forint, egy jogosultra 624 forint; ellenben a tényleges jövedelem szerint egy lélekre 1 frt 1 krajczár, egy községre 1113 frt és az egyes jogosultra 682 frt. Legtöbb jövedelem van Nagy-Borosnyón 4 frt 58 kral lelkenként, legkevesebb Körispatakán 10 krajczárral. —

Hunyad a legnépesebb és községekben is leginkább bővelkedő megye a jogosultságra nézve nagy tarkaságot mutat. A községi regalé egy gyenge harmadát (319) teszi az egészhez, míg a közbirtokosság egy erős tizedet (111) képez; felekezeti (19) aránylag nagyon kevés; a többi a kincstárnak (66) és a magánosokra (505) esik; de ezen utóbbiak között akárhány van, ki kocsmajogjövédelmében 1 — 2 frtot, tehát végzetlenül csekély összeget huz. Megemlítendő, hogy 9 hunyadmegyei községben nincs regalé jövedelem. A magánuton érkezett jelentkezések szerint a tényleges jövedelem 219%-al haladja túl a megállapítottat, e szerint lesz tehát az átlag egy lélekre 90, illetve 91 krajczár; egy községre esik 557 frt, vagyis 572 frt, egy jogosultra 217 vagyis 222 frt. Ezen értékszámoknál kisebbeket még csak Szolnok-Dobokamegye tud felmutatni. A hunyadmegyei maximum Alvácsa községben található 9 frt 5 kral lelkenként; míglen Csurgány hat tized krajczárja

egszerszint egész Erdélynek legkisebb átlagszámát képviseli.

Kis-Küküllőben majdnem minden község (115 $\frac{1}{2}$) italt mérni jogosult, gyakran a közbirtokossággal (26 $\frac{1}{2}$) felez. A magántulajdonosok (210) itt igen szép számmal szerepelnek, míg a felekezetek (41) egy tizeddel vannak képviselve. A jövedelmi különbség — 0.40% — az átlagszámokra befolyással nincs és ennél fogva esik egy lélekre 95 krajczár, egy községre 737 frt, egy jogosultra 220 frt. A jövedelemben Erzsébetváros jár elől 3 frt 23 kral lelkenként, legkisebb az átlag Magyar-Kis-Sároson 9 krajczárral.

Kolozsmegyében a községeknek mintegy két harmada (165) bir italmérési joggal, jelentékeny a felekezeti jogosultak (96) és a közbirtokosságok száma (64), magántulajdonos (581) e megyében van legtöbb egész Erdélyben. A tényleges jövedelem a beérkezett bevallások szerint majdnem 5%-al haladja felül a megállapítottat, e szerint lesz az átlag egy lélekre 1 frt 58, illetve 1 frt 64 kr, az esedékes érték pedig egy községre 1299, vagyis 1360 frt, egy jogosultra 336, illetve 352 frt. Első helyen áll Kolos-Monostor község (Kolozsvár tőzsomszédságában) 8 frt 2 kral, utolsó helyen Adalin 7 krajczárral lelkenként. —

Maros-Torda megyében a községi (144 $\frac{1}{2}$) és közbirtokossági regálé (91 $\frac{1}{2}$) a tulnyomó, felekezet (21) és kincstár (9) csekély mérvben van képviselve, miglen a magántulajdonosok száma 136-ot tesz. A tényleges jövedelem 1.2%-al nagyobb, mint a megállapított, az átlagszámok között tehát csekély különbség van: egy lélekre esik 1 frt 12 kr, illetve 1 frt 14 kr, egy községre 906 vagyis 917 forint, az egyes jogosultra pedig 445 vagyis 451 forint. Az italmérés jövedelméből legmagasabban osztozik Hidvég (kicsi község 27 házzal, 118 lakossal, de Maros-Vásárhely tövében) 8 frt 47 kral, miglen Görgény-Adorjánon 7 krajczár esik egy lélekre. —

Nagy-Küküllő mint nagyobb részt a régi Királyföldből alakulva, tulnyomóan a községi kizárólagosságot tünteti fel: 122 községben 125 regálejogot birtokolván; a felekezet (19), közbirtokosság (12) és magántulajdonos (52) csekély száma. A jövedelmi különbség egy harmad százalékkal lévén kitüntetve, ez számainkat nem befolyásolja s így azok következőleg alakulnak: egy lélekre esik 1 frt 16 kr, egy községre 1251 frt, az egyes jogosultra pedig 736 frt; a maximumot Kacza lelkenként 3 frt 40 kral, a minimumot 3 krajczárral Almakerék képviseli. —

Szebenben csakis a községek (89) az italmérési jog tulajdonosai, mert az a 2-2 felekezeti és magánjogosult valóban elenyészik e szám mellett. A megállapított és tényleges jövedelem között itt sincs különbség; esik egy lélekre 1 frt 21 kr, egy községre 1927 frt, egy jogosultra pedig 1871 frt; legtöbb jövedelme van Veresmartnak 6 frt 7 kral lelkenként, legkevesebb Rakoviczának 9 krajczárral. —

Szolnok-Dobokában bár a lélek szerinti átlag nem a legkisebb, mégis az egy községre s egyes jogosultra eső jövedelemérték az egész országrészben a legcsekélyebb!

Itt már a jogcímek vegyesen fordulnak elő: község (171) és közbirtokosság (102 $\frac{1}{2}$) dominál; a felekezet (92 $\frac{1}{2}$) is jelentékeny, valamint a magántulajdonosok (437) száma. A jövedelmi különbség közel három százalék (2.88%) minél fogva a következőket konstatálhatjuk: a megállapított jövedelem szerint esik egy lélekre 92 krajczár, egy községre 552 frt, egy tulajdonosra 210 frt; a tényleges jövedelem szerint pedig ezen számok 95 krajczárra és 567, illetve 216 forintra emelkednek. E megyében egy községben nincs regálejövedelem, legmagasabb átlaga van Magyar-Láposnak 3 frt 91 kral, míg a legkisebbet: 4 krajczárral Csaba-Ujfalu és Széplak községek tüntetik fel. —

Torda-Aranyosban is sok (123) a községi regálé, valamint a magántulajdonos (266); nem jelentéktelen továbbá a közbirtokosság (30) és felekezet (17) sem. A jövedelmi különbség itt 5.1%-ot tesz és a következő arányszámokat eredményezi: a megállapított jövedelemből esik egy lélekre 1 frt 6 krajczár; egy községre 1029 frt és egy jogosultra 326 frt; a tényleges jövedelem szerint egy lélekre 1 frt 11 kr; egy községre 1082 frt, egy jogosultra 343 frt; — s míg a minimumot lelkenként 6 krajczárral Felső Pod-sága s Felső-Vidra községek egyformán mutatják, addig a maximumot 4 frt 77 kral Felső-Fügeden találjuk meg. —

A betűsor szerint utolsó megyében, Udvarhelyben a községi (102) és közbirtokossági regálé (37) játsza a főszerepet, a magánjogosult (59) aránylag kevés. A jövedelmi különbség egy százaléknál valamivel több (1.03%) a számok tehát következőleg alakulnak: egy lélekre esik 85, illetve 89 krajczár, egy községre 661 vagyis 668 frt, végre egy jogosultra 445, vagyis 450 frt. Homorod-Okládon 2 frt 51 kr. esik egy lélekre, Tarcsafalván csak 5 krajczár. —

Az erdélyrészi átlag, mind a 15 megyének tekintetbevételével a következő: egy lélekre esik 1 frt 9 kr., egy községre 982 frt, egy jogosultra 389 frt a megállapított jövedelem szerint. Ellenben az eddig kipuhított és átlagban 4 százalékkal (pontosan 3.99%) magasabb tényleges jövedelem a következő számokat adja: egy lélekre esik 1 frt 14 kr, egy községre 1022 frt, egy jogosultra 405 frt.

Az erdélyrészi koresmajog tőkeértékét már most, — 5% kamatozást véve fel — könnyen kiszámíthatjuk, ha a megállapított (2,277,732 frt) és a kimutatott tényleges (2,371,551 frt) jövedelmet husz-szal sokszorozzuk! Első esetben negyvenöt és fél millió forint (pontosan 45,554,640 frt); második esetben mintegy negyvenhét és fél millió forint (pontosan 47,431,020 frt) az eredmény; minek alapján bátran kimondhatjuk, hogy az erdélyrészi koresmajog tőkeértéke ötven millió forintot kétségen kívül meghalad; tehát ezen — a mi viszonyaink között igen jelentékeny — összeg teljes kártalanításáról van szó!!!

Azok részére, kik a beszédes számokban gyönyörködni szeretnek, munkálatunkat két táblás kimutatásba foglaltuk össze (lásd a 148 és 149-ik lapon); melyek közül a leglényegesebb adatokat az I-ső táblázat mutatja, míg a

I-ső táblázat az erdélyrészi kocsmajog-jövedelmek megyénkénti kimutatására.

A megye				A regaletulajdonosok sommás felsorolása						Regale-jövedelem			Esik megállapítás szerint			Esik tényleges jövedelem szerint		
Folyó szám	n e v e	lélek	község	község	fele-kezet	kinestár	közbir-tokos ság	magános	összesen	Megál-lapított	Tény-leges	Több-let	1 lélekre	1 községre	1 tulajdo-nosra	1 lélekre	1 községre	1 tulaj-donosra
		száma	s z á m s z e r i n t										frt	frt	%	kr.	frt	kr.
I.	Alsó-Fehér	178,021	176	165	87	9	26	357	644	169,208	173,567	2.57	95	961	263	97	986	269
II.	Besztercze Naszód . .	95,017	99	83	75	—	11	60	229	83,045	128,578	49.00	91	869	376	135	1297	561
III.	Brassó	83,929	24	33	—	—	—	—	33	177,425	177,425	—	212	7393	5376	212	7393	5376
IV.	Csik	110,940	66	6	—	—	71	5	82	85,564	85,564	—	77	1266	1043	77	1266	1043
V.	Fogaras	84,571	87	85	6	29	14	37	171	111,525	111,825	0.27	132	1282	652	132	1282	652
VI.	Háromszék	125,277	114	107	3	—	9	67	186	116,138	126,857	9.50	93	1018	624	101	1113	682
VII.	Hunyad	248,464	398	319	19	64	111	505	1028	222,746	227,630	2.19	90	557	217	91	572	222
VIII.	Kis-Küküllő	92,214	119	115 1/2	41	1	26 1/2	210	394	87,735	88,139	0.46	95	737	220	95	737	220
IX.	Kolozs	196,307	237	165	96	9	64	581	915	307,854	322,427	4.73	158	1299	336	164	1360	352
X.	Maros Torda	158,999	198	144 1/2	21	9	91 1/2	136	402	179,443	181,587	1.20	112	906	445	114	917	451
XI.	Nagy-Küküllő	132,454	122	125	19	—	12	52	208	153,161	153,701	0.35	116	1251	736	116	1251	736
XII.	Szeben	141,677	87	89	2	—	—	2	93	171,506	171,506	—	121	1927	1871	121	1927	1871
XIII.	Szolnok-Doboka*) . .	188,360	316	171	92 1/2	28	102 1/2	437	831	174,295	179,329	2.88	92	552	210	95	567	216
XIV.	Torda-Aranyos	137,031	141	123	17	9	30	266	445	145,135	152,542	5.10	106	1029	326	111	1082	313
XV.	Udvarhely	105,520	136	102	4	—	37	59	202	89,952	90,874	1.03	85	661	445	89	668	450
Összeg és átlag .		2,078,781	2320	1833	482 1/2	158	605 1/2	2774	5853	2,277,732	2,371,551	3.99	109	982	389	114	1022	405

*) Szamosujvár lakossága le van vonva, mert onnan nem lehetett adatot kapni.

II-ik táblázat az erdélyrészi kocsmajog-jövedelmek megyénkénti kimutatására.

A megye			Megállapított jövedelem		A megyében van község																	A megállapított regalejövdelemből esik 1 lélekre			
neve	lélek	község	összesen	1 lélekre esik																		maximum	minimum		
					0	0—10	11—50	51—100	101—150	151—200	201—250	251—300	301—350	351—400	401—450	451—500	501—550	551—600	601—650	651—700	700-on felül			kr.	kr.
száma	frt	kr.	krajczár lelkenkénti jövedelemig																	község neve	kr.	község neve	kr.		
I. Alsó-Fehér	178,021	176	169,208	95	3	5	29	70	43	19	1	1	2	1	1	1	—	—	—	—	Balázsfalva	461	Muszka	4	
II. Besztercze-Naszód	95,017	99	86,045	91	—	3	33	37	12	3	2	4	1	2	—	—	—	—	—	1	1	Besztercze	969	Felső-Balásfalva	4
III. Brassó	83,929	24	177,425	212	—	—	2	3	1	5	7	3	1	—	1	1	—	—	—	—	Höltövény	478	Tatrag	16	
IV. Csikmegye	110,940	66	85,564	77	—	2	11	38	11	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	Borszék	300	Várhegy	4	
V. Fogaras	84,571	87	111,525	132	—	5	10	20	30	11	6	2	2	—	—	1	—	—	—	—	Kercz	484	Magura	8	
VI. Háromszék	125,277	114	116,138	93	—	1	19	56	25	12	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	Nagy-Borosnyó	458	Kőröspatak	10	
VII. Hunyad	248,464	398	222,746	90	9	51	140	104	50	18	6	7	3	1	1	3	1	—	—	1	2	Alvácsa	905	Csungány	0-6
VIII. Kis-Küküllő	92,214	119	87,735	95	—	4	21	60	24	6	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	Erzsébetváros	323	M. Kis-Sáros	9	
IX. Kolozs	196,307	237	307,854	158	—	3	48	86	65	20	7	4	2	—	1	—	—	—	—	1	Kolozs-Monostor	802	Adalin	7	
X. Maros-Torda	158,999	198	179,443	112	—	5	37	83	36	23	4	2	2	3	—	—	1	—	—	1	Hidvég	847	Görgény-Adorján	7	
XI. Nagy-Küküllő	132,454	122	153,161	116	—	1	16	51	33	17	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	Kacza	340	Almakerék	3	
XII. Szeben	141,677	87	171,506	124	—	1	14	24	23	14	5	3	—	1	—	—	—	—	—	2	Veresmart	607	Rakovicza	9	
XIII. Szolnok Doboka	188,360*	316	174,295	92	1	12	115	113	44	16	10	1	2	2	—	—	—	—	—	—	Magyar Lápos	391	{ Csaba-Ujfalu Széplak	4	
XIV. Torda-Aranyos	137,031	141	145,135	106	—	7	17	47	35	24	7	1	—	2	—	1	—	—	—	—	Felső-Füged	477	{ Felső-Podsága Felső-Vidra	6	
XV. Udvarhely	105,520	146	89,952	85	—	6	34	55	24	13	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	Homorod-Oklánd	251	Tarcsafalva	5	
Összeg és átlag	2,078,781	2320	2,277,732	109	13	106	546	847	456	202	60	36	17	12	4	8	2	—	2	2	5	Besztercze	969	Csungány	0-6

*) Szamosujvár lakossága le van vonva, mert onnan nem lehetett adatot kapni.

II-ik táblázat a lelkenkénti jövedelem szerinti kategóriákba csoportosított községeket tünteti fel. Ez osztályzat zéruson kezdve, 0—10 kr. és 11—50 krig halad, majd 50 kronként emelkedik 7 frtig, míg utolsó rovata a 7 frton felül álló községeket fogadja be; végre a maximumok és minimumok községek szerint és összegenként vannak felsorolva.

E kissé száraz közleményt reméljük már a jövő számban élénkebb cikk fogja felváltani, mely az augusztus 13-án Budapesten tartott szaktanácskozmányról lesz hivatva referálni. Embereink — tiszta meggyőződésből mondjuk — jól felfegyverkezve indultak utnak és ha van még jog és méltányosság, akkor győzni is fognak, mert győzniök kell!

Beszámoló beszéd.

Minél ritkább az eset, hogy egy „honatyá“ nemesak a magas politika régióiban mozog beszámoló beszédében, hanem „leszáll“ a mindennapi kenyérkeresők sorába s kutatja a megélés lehetőségét; — annál szivesebben jegyezzük fel azt! Ily kivétel Horváth Gyula figyelemreméltó nyilatkozata, melyet a múlt hó végén Bonyhán választói előtt tett és melyből természetesen csak azon részeket vesszük át, melyek bennünket gazdákat közvetlenül érdekelnek: u. m. a cukor- és szesz kérdésre, a regáléra és a földmivelési hitelre vonatkozó kijelentéseket, ezeket is a szűk tér által itt-ott követelt kihagyásokkal. Érdekes bevezetéssel a fogyasztási adók themájához jutván el, mindenekelőtt a cukoradóról emlékezik meg.

„A cukoradó-törvény megadja a fejlődés és felvirágzás feltételeit nekünk is, a mi az eddigi törvény mellett teljes lehetetlen volt. A terményadóról a gyártmány megadóztatására és a fogyasztás ellenőrzésére vonatkozó intézkedései a törvénynek, lehetővé teszik a csekélyebb minőségű magyar répának termelését is és a Magyarországon felállítandó cukorgyárak sikeres versenyét.

Őnök bizonyosan csodálkoznak, hogy miért foglalkozom én behatóbban ezzel a kérdéssel, holott itt nálunk cukorrépát nem termelnek. Mindjárt reá fogok térni, hogy Erdélyre nézve éppen nem közömbös dolog a cukorrépa termelés.

Mindnyájan tudjuk, mert mindnyájan földmiveléssel foglalkozunk, hogy több gazdasági ág, mely mellett ezelőtt 10—15 évvel a vagyonosodás és gyarapodás még lehető volt, ma már nemesak hogy hasznot nem ad, de több esetben annak művelése kárral is jár. Ennélfogva a saját érdeke fogja rákényszeríteni Erdélynek földmivelő gazda közönségét, hogy oly gazdasági ágak műveléséhez fogjon, melyek segítségével földjének hasznát kiveheti, mint a hogy teszik azt más szomszédos államok, hasonló adóterhek, de drágább napszám mellett. Véleményem szerint nem nagy idő fog eltelni, hogy Erdély nagy részének a cukor termelésével kell foglalkoznia, hogy földjének kellő hasznát vehesse.

Éppen így nem közömbös dolog Erdély földmivelő gazdaközönségére nézve a szesztermelés sem. Nagyon jól

emlékszem, hogy ezelőtt 10—15 évvel Erdélyben számos kisebb és nagyobb szeszgyár volt és e gyáraknak nem megvetendő kivételük volt Magyarország és Románia felé. És most a kéréllhetetlen statistika azt mutatja, hogy az Erdélyben elfogyasztott szeszszükségletnek nagy részét immár nem itt Erdélyben termelik, hanem egy része észak felől hozatik be, más része pedig a magyar alföldi nagy ipar-gyárakból

Erdélyben a földművelés sokkal nagyobb terhekkel jár, mint Magyarországon. Nálunk még annak a gazdának is, a ki kissé hanyag, ha nem akarja, hogy földje mellett éhen haljon, bizonyos fokig intenzív gazdaságot kell folytatnia. Ugy, de erre marhatenyésztés és hizlalás, trágyatermelés okvetlenül szükségeltetik. Mind ennek egyik legnagyobb istápolója a szeszipar, a melynek fejlődésére a most megalkotott törvény tág teret nyit.

Nekünk komolyan számba kell venai azt, hogy szeszgyáraink igen nagy része a múlt évek nyomása alatt megszünt működni; némelyiknek már a gépeit is eladták vagy más célra használták fel. Ma létező erdélyi szeszgyáraink száma tehát oly csekély, hogy ha a szesztermelési contingens a létező gyárakra való tekintettel fog felosztatni, akkor megtörténik ugyan az, hogy ez a contingentálás igazságos lesz az egyes gyárakkal szemben, de nagy igazságtalanságot fognak elkövetni az erdélyi részekkel szemben.

A monarchia tulsó felében számot vetettek az egyes tartományok gazdasági érdekeivel. Azt hiszem, hogy az állami összetartozandóságot a legkevésbé sem fogja megintgatni az, ha Magyarországon is számot vetünk az egyes vidékek gazdasági érdekeivel. A szeszipar megalkotására nagy tőkékre van szükség, mert a gyárakat ingyen nem állítják. Sokkal terhesebb hitelviszonyok közt él az erdélyi ember, — habár a magyarországiak sem éppen rózsásak, — sokkal drágábban juthat az erdélyi ember a pénzhez, ami okvetlenül szükséges a beruházásokra. Ha már most tekintetbe vesszük azt, hogy a szeszadónak minden terheit, a mint hogy kell is, együtt viseljük az ország többi részével, — mert ne gondolja senki, hogy a szeszadó súlyos következményeit ne éreznék meg mindenki, elkezdve a földmivelőtől, fel a kastélyok uráig, az iparostól a kereskedőig, — ha, mondom, ezen terhet teljes készséggel viseli az állam minden polgára abban a reményben, hogy ezzel az állam súlyos helyzetén segít, ugyanakkor teljes, jogos és méltányos az, hogy az ezen adótörvényből származó haszonban is egyformán részesedjenek az országnak egyes részei.

Épen ez az, a mire fel kell, hogy hívjam szíves figyelmüket és szeretném, hogy bár lenne szavam elég erős arra, hogy azt ezen ország rész minden vidékén meghallhassák, hogy a most szőnyegen lévő kérdésekkel mindenki számot tudjon vetni és hogy meghallgassák Magyarország többi részeiben is, hogy győződjenek meg arról, hogy a mi követelés és igény erdélyi czimen vettetik fel és hozatik be a parlamentbe, az a méltányosság és jogosság határait egyáltalában nem lépi túl.

A mint mondtam, a hogy számot vetettek a monarchia másik felében azzal, hogy pl. a 980,000 hectoliterben megállapított contingentált összeg felosztásánál tekintetbe vették azt, hogy Galícia gazdasági szeszgyárak nélkül nem létezhetik, hogy ennyi és ennyi gazdasági szeszgyára van s a tovább fejlesztés is kívánatos; ép oly méltányos kívánság részünkről, hogy a contingentálás applicációjánál tekintetbe vétessék az ország minden része. A mint én belátom azt, hogy Magyarország felső vidékein a gazdálkodás eredményesen alig folytatható, ha a szeszfőzés lehetősége kizáratik úgy, hogy ott a gazdasági szeszgyárak nem prosperálhatnak; — ép úgy kell, hogy tekintetbe vétessenek Erdélynek gazdasági viszonyai.

Ezeket voltam bátor a fogyasztási adókról önöknek elmondani. Van még egy más kérdés is, mely fontossággal bír az ország többi részeiben is; de kétszeres fontossággal bír Erdélyre nézve és ez a regale megváltásának kérdése, mely Erdély birtokosságának létérdekeit legközvetlenebbül érinti.

Megengedik, hogy előre bocsássam, miként Erdély birtokossága a néppel mindig együtt járt, érdekeit a nép érdekeitől soha el nem választotta. Ezen birtokosságnak vezetése alatt lehetett egyfelől biztosítani azt, hogy Erdély mindig magyar maradjon, másfelől, hogy ebben az országban az általános művelődés előre haladjon. Nagyon fontos dolognak tartom, hogy annak a birtokosságnak, annak az intelligentiának, mely eddig az országot vezette, a létele jövőben nemcsak szellemileg, hanem anyagilag is biztosítsassék.

Nem akarom felszámolni azon áldozatokat, melyeket önöktől teljes joggal megkövetelt az ország, s melyeket önként hozott meg a birtokosság; de most, midőn nemcsak számban, hanem erejében is meg van fogyatkozva ez osztály, az ország érdekében levőnek tartom, hogy a magyar birtokosság Erdélyben, mely az intelligentiának egyszersmind magvát, javát képezi, érdekeiben állami intézmények által megoltalmazassék.

A regale-jog éppen oly tulajdonjog, mint milyen tulajdona mindenkinek a maga földje. Ezen tulajdont elvenni az államnak szabad. A földet is szabad elvennie, de úgy, hogy annak megfelelő egyenértékű kárpótlást adjon. Tudom, vannak pénzügyi tervelők, a kik gyönyörű képeket tudnak festeni arról, hogy miként lehessen megcsinálni azt, hogy az állam keveset, vagy pedig semmit sem fizessen, vagy pedig, hogy némelyik, a ki semmit se nyújt, sokat kapjon. Az ilyeneknek a terveit meg lehet bámulni, de nem követésre méltók.

Ha már a regalejog megváltásáról van szó, ezt oly módon kell eszközölni, hogy minden papírművelet kizárás-sék, hogy minden regaletulajdonos ne a névleges, hanem valóságos értékét kapja meg a regaléjának. Nem kétlem és merem állítani, hogy bizonyos jogosultsággal is bírok annak nyilvánítására, hogy a magas kormány sem tervezi máskép-

pen a regale megváltását, mint úgy, hogy a volt birtokos a tényleges állapot szerint kárpótoltassék.

Nincsenek célba véve semmi olyan hitelműveletek, a melyek esetleges börzei árfolyamoktól tennék függővé a netán kibocsátandó papirokat. Én minden erőmet oda fogom fordítani, hogy minden regale tulajdonos a jogos és méltányos igényeknek teljesen megfelelő kárpótlást nyerjen.

Ezzel összefügg egy másik kérdés is, mely tudvalevőleg Erdélyben csaknem általános mindenütt. Ez az u. n. három hónapi korcsmáltatási jog. E jogot közösen gyakorolták a községek a birtokosokkal. Emlékszem ugyan egyes községekre, a melyekben a birtokosság ki volt zárva és egyedül a község gyakorolta azt. De bármiként legyen is, nézetem szerint ezen három hónapi korcsmárolási jog regale jog, éppen olyan regale, mint a 9 hónapi korcsmárolás és ezen három hónapi korcsmárolási jognak a tulajdonosai éppen oly jogosultak a teljes kárpótlás igénylésére, a mint jogosult erre az u. n. királyi kisebb haszonvételek kizárólagos birtokossága, mely 9 hónapi korcsmárolási joggal bír.

Tudjuk mindnyájan, hogy ezen három hónapi korcsmárolási jog soha sem volt oly árban haszonbérbe adható, mint a mennyit az megért. Az egyes birtokos rendszeren másnak adta bérbe, a község szintén másnak adta bérbe azt, egymásnak érdekeit teljesen figyelem nélkül hagyva. Az ebből befolyó jövedelmet saját terheik fedezésére fordították. Nézetem szerint nem lehet az egyes községekre közömbös dolog, hogy az a 100 vagy 2—300 forintnyi jövedelem, mely az ily kocsmahaszonbérből befolyt, jövőben is meglegyen-e vagy nem. Mert ha ezen jövedelem elmarad, akkor nagyon természetesen ennek hiányát a község egyes lakosai azonnal érezni fogják, mivel ennek pótlására községi adó, vagy más czímen kell hozzájárulniok. Szükséges tehát, hogy ez a jövedelem jövőre nézve is biztosítsassék; de másfelől kívánatos az is, hogy úgy biztosítsassék, hogy a tőkéhez ne lehessen hozzányulni. Mert hiszen tudjuk tapasztalásból mindnyájan, voltak már községeinknek ilyféle tőkék, a melyek lassanként elkallódtak, mert midőn szükség volt rá, hozzányultak. Oly módról kell tehát gondoskodni, melylyel biztosítható legyen a községek részére az, hogy a jövedelem kimaradhatatlanul, mindig be fog folyani.

És itt térek rá egy másik dologra, a melyet nézetem szerint összefüggésbe lehet hozni az előbbivel.

Tudják azt önök t. barátaim igen jól, hogy én voltam megpendítője egy reánk nézve igen fontos kérdésnek, melyben számos erdélyi képviselőtársam a legmelegebben támogatott, de bizony sikert mégsem érhattünk el. Tudjuk, hogy a földhitel nálunk sokkal rosszabb lábon áll, mint Magyarország többi részeiben és hogy rövid lejáratu gazdasági hiteligényeink kielégítésére vagy egyáltalában semmiféle alappal nem rendelkezünk, vagy pedig ez a hitel oly feltételekhez van kötve, a mely feltételek mellett az igénybe vett hitel nem a gazdaság emelésére, hanem ellenkezőleg elpusztulására vezet.

Nekünk tehát oly tőkére van szükségünk, a melylyel

egy földhitelezést felállítására váljék lehetővé, a mely föld hitelezést azután olcsó hitelt nyújtson az arra rászoruló gazdáknak.

Számot vetve tehát azzal, hogy az az alap, mely a három hónapi korcsmárlási jog megváltásából be fogna folyni, ugy kezelendő, hogy az mindig megmaradjon, még pedig akképen, hogy annak kamatai az egyes községeknek épp ugy kiszolgáltatassanak, mint ahogy eddig megkapták az egyes községek a hasznobért a három hónapi korcsmárlás után, ezen így felbecsülendő pénzalapot fel lehetne használni a földmivélés érdekeinek előmozdítására olyképen, hogy abból egy gazdasági bank alkottassék, a melyből az egyes gazdák, ha arra szükségük van, olcsó százalék mellett kölcsönt nyernének. Ilyképen gondolom én e ket-tős cél a legüdvösebben elérhetőnek. Ezzel egyfelől biztosítjuk a tőkét, mely az egyes birtokosok és községek tulajdonát képezi, másfelől egy oly intézetnek vetjük meg alapját, mely a községek, földmivélők és gazdák érdekeit van hivatva támogatni. Ily módon lehetővé tétetik, hogy a földmivélő gazdaember időnként oly kamatláb mellett kaphat forgó kölcsönt, mint a milyen kamattal a kereskedő kap a nemzeti banktól pénzt, jó hitel mellett és ezzel meg lesz vetve az alapja annak, hogy intensivebb gazdaságot lehet folytatni és bizonyos gazdasági kereskedelmet is teremteni, a melyre tulajdonképen Erdély utalva van.

Bizton állithatom, hogy nincs Európának egyetlen országa sem, mely a gazdasági hitelnek, a földhitelezés olcsóbbá tételével ne foglalkoznék. Nem szükséges e tekintetben az civilizált országokra hivatkoznom; itt van a szomszéd Románia. Romániában vannak gazdasági szövetkezetek, gazdasági bankok, melyek minden földmivélő gazdának lehetővé teszik, hogy olcsó pénzkölcsönrel intensiv, helyes és józan gazdálkodást folytasson. Igaz, gyakran megtörténik, hogy némelyek gondtalanul vesznek kölcsönöket, a nélkül, hogy annak visszafizetésére gondolnának és ezáltal tönkre jutnak; de ez nem ezen gazdasági bankoknak a hibája, hanem az egyes emberek hibája, a kik a kölcsönvett pénzzel rosszul éltek. Látjuk Poroszországban, a hol ezen gazdasági hitelszövetkezetek szintén megvannak, hogy ily gazdasági bankok behozatala óta az intensiv gazdálkodás általában és kiváltképpen a kisebb birtokosoknál, rövid pár esztendő alatt oly magas fokra hágott, a mit másutt évtizedek alatt sem tudtak elérni.

Nem kell nekünk e végett az állam segélyéhez folyamodnunk. Tudjuk azt, hogy a magyar államnak terhei súlyosak; megérzi azt minden egyes polgár. Én csak azt kívánom, hogy az a tőke, mely jogos tulajdonunkat képezi, akképen használtassék fel, hogy az egyszermind a mi érdekeinket is támogassa, gazdasági érdekeink istápolására is szolgáljon. Nem akarok semmit a céljától elvonni; kívánom, hogy a mi megvan, az tartassék meg a jövőre is a községek használatára; de egyszermind alapszabályszerű kezelés

és ellenőrzés mellett Erdély földmivélésének emelésére is szolgáljon.

Én e gazdasági bankot létrehozhatónak olyképen vélem, hogy törvényhatóságoként mindenütt megalakulván a gazdasági szövetkezetek, a központtal legyenek érintkezésben, ugy, hogy minden törvényhatóság, ugyszólván, a maga gazdasági ügyeit saját maga kezelje." —

Összehasonlító kísérlet a buza kapás mivélésére vonatkozólag.

A buza kapás mivélésének eredményéről olyan csodás dolgokat olvastam, hogy elhatároztam, azt összehasonlító kísérlet alá venni s ezen célból már a mult év tavaszán kiszakítottam három darab, teljesen hasonló minőségű, 1—1 katasztr. hold nagyságu táblát. Mindhárom táblát ugyanazon napokon, egyenlően mivéltem és ugyanazon napon, egyenlő minőségű buzával vetettem be. És pedig bevetettem egyik táblát régi eljárás szerint, kézzel szórva, 160 liter buzával; a második táblát Kühne-féle sorvető géppel, 13 sorban, ennek szokásos módjával, 120 liter maggal; a harmadik táblát Kühne-féle sorvetővel, ennek három csoroszlyáját kidobva, öt páros sorban, a páros sorok között 22 cm. sorközrel, a mag beeresztő závárnak az I. és II. számok közén való állásával, 100 liter maggal. Ezen harmadik táblát aprilis közepén, Mokry-féle kézi kapáló ekével megkapáltattam. Az aratás ugyanazon napon, külön-külön történt. A cséplés szintén külön-külön, nagy figyelemmel, hogy mindenik részletből az utolsó szem is lejjön.

Az eredmény következő:

1. Kézzel szórva vettetett 160 liter; termés hozam 758 kiló
2. Sorvetővel, közönségesen vettetett 120 liter; termés hozam 968 kiló.
3. Sorvetővel, kapálás alá vettetett 100 liter; termés hozam 1167 kiló.

Mindkét kapálatlan buzának sulya hectoliterenként 79 kiló; a kapált buza sulya 81.50 kiló.

Főnebbiek szerint csak egy olyan kis gazdaságot véve alapul, mely 10 hold buzát vet, az eredmény következőleg alakul:

1. Kézi, szórt vetésnél 16 hl. vetőmag, 7580 kiló termés.
2. Tizenhárom soros közönséges sorvetésnél 12 hl. vetőmag 9680 kiló termés. Tehát megtakarítás az előbbivel szemben 4 hl. vetőmag; termés többlet 2100 kiló; összes nyeresemény 2420 kiló.
3. Öt páros sorba, kapálás alá vetett és megkapált vetésnél 10 hl. vetőmag, 11670 kiló termés. Tehát megtakarítás a közönséges sorvetéssel szemben 2 hl. vetőmag; terméstöbblet 1990 kiló; összes nyeresemény 2150 kiló. A kézi szórt vetéssel szemben megtakarítás 6 hl. vetőmag; termés-többlet 4090 kiló; összes nyeresemény 4570 kiló.